

Onze gezamenlijke roeping

Lezing bij gelegenheid van het 25-jarig dienstjubileum bij de Katholieke Vereniging voor Oecumene

Geachte bisschop, kerkleiders en vertegenwoordigers van kerken,
Lieve familie, vrienden, collega's en vrienden van de Katholieke Vereniging voor Oecumene,

Wat fijn dat u met zovelen gekomen zijn vandaag en dat ik tot u mag spreken over het werk dat ik de afgelopen 25 jaar heb mogen doen.

Op de uitnodiging voor deze dag heb ik veel leuke en sympathieke reacties ontvangen. Mocht ik nog twijfelen of het goed was om dit heugelijke feit zó te vieren, dan hebben die reacties me erin gesterkt dit te doen. Het is goed, dat mag na 25 jaar. Eén van de reacties was heel nuchter, maar zette me ook aan het denken: 'Knap dat je dit werk 25 jaar hebt volgehouden.' Ik aarzelde even en stelde me zelf de vraag: Wat is er knap aan om een taak waaraan je in tamelijk grote vrijheid mag werken, waarin je op je plek bent, waarin je je kennis kunt verdiepen en je contacten kunt uitbreiden, vol te houden? Zo'n opdracht, of baan, wil toch iedereen? Of werd hier tegelijkertijd een ander sentiment aangesproken, namelijk het tamelijk wijdverbreide gevoel dat oecumene in Nederland een lastig, moeizaam, of misschien zelfs achterhaald gebeuren is?

Op 4 november 1994 werd ik in deze zelfde Grote Kerk door onze toenmalige voorzitter dr. Ton van Eijk voorgesteld als opvolger van dr. Teije Brattinga. Een paar weken geleden heb ik Teije telefonisch gesproken. Het was bijzonder zijn stem te horen. Hij maakt het goed, woont nog steeds in Overasselt en laat 'alle oude strijders' groeten. Teije hield bij zijn afscheid een gedenkwaardige rede onder de titel: 'Kan het een toon lager? Over oecumene, kerk en samenleving.' Ik heb die lezing er nog eens bij genomen. Het is een drievoudig pleidooi voor bescheidenheid: de oecumene stuit op grenzen waar we maar moeilijk aan voorbij kunnen; de tijd van de machtige volkskerken is definitief voorbij en de kerk moet niet meer proberen de samenleving de les te lezen. Er is meer bescheidenheid nodig, zodat de wereld in plaats van de wat schrille tonen een gezang hoort op een toonhoogte die ze kan verstaan zoals een carillon in de stad.

We zijn 25 jaar verder. Ik zou in de lijn van mijn voorganger kunnen proberen een verhaal te houden over de juiste toonhoogte in oecumene, kerk en samenleving. Maar ik vrees dat we het daarmee niet gaan redden. Het lawaai van de wereld is te groot, de neergang van de kerken in Nederland dramatisch en de oecumenische beweging zwak. De vraag is urgent: wie laat zich vandaag

nog raken door de oecumenische opdracht en waarom is het ook vandaag de moeite waard, spannend, boeiend en zinvol om daarvoor je beste krachten te geven? Over de roeping tot oecumene moet mijn verhaal gaan.

Aanvankelijke had ik aan deze lezing de titel meegegeven 'Velen zijn geroepen'. Deze titel staat ook op de uitnodiging. Menigeen zal bij het zien of horen van die titel denken aan de laatste zin van de gelijkenis over de koning die een bruiloftsfeest gaf voor zijn zoon (Mt. 22,1-14): 'velen zijn geroepen, maar weinigen zijn uitverkoren'. Maar dat is niet wat ik wil overbrengen.

Integendeel. Ik wil de betekenis van de gedeelde roeping tot oecumenisch werk naar voren brengen. Het is een taak die de hele Kerk aangaat. Daarin ligt de waarde van de Katholieke Vereniging voor Oecumene en van andere verbanden, zoals de Raad van Kerken, die het oecumenisch werk in ons land dragen. We doen het niet alleen, en moeten dat vooral ook niet willen.

Ik wil het in dit *persoonlijke* verhaal hebben over inspirerende voorbeelden, over de grondervaring in het oecumenisch werk en de gedeelde roeping. Ik zal mijn verhaal met een dankwoord afsluiten.

1. Inspirerende voorbeelden

Dat ik op deze weg gekomen ben, berust op een gelukkig toeval. De uitzending als r.-k. student theologie naar Joegoslavië in 1978 met een studiebeurs voor twee jaar van de Hervormde Kerk was voor mij dé reden om me aan de Katholieke Theologische Faculteit van Zagreb in te schrijven voor de specialisatie oecumenische theologie. De ontmoeting met Hebe Kohlbrugge, de initiator van de uitzending van theologiestudenten naar Oost-Europa, en de kennismaking met de kring van protestantse studenten, was mijn eerste echte ontmoeting met de wereld van de Reformatie. Men kan slechter beginnen. Hebe Kohlbrugge is voor mij altijd een inspirerend voorbeeld gebleven vanwege haar onverzettelijkheid, haar vrijheidszin, kritisch vermogen en haar geloof in de God van Israel en in Christus. In haar heb ik de sterke kanten van de protestantse traditie leren kennen. Over oecumenische kwesties in strikte zin ging het in onze gesprekken echter bijna nooit, wel over godsdienstvrijheid, mensenrechten, het houden van een rechte rug en de poging om in waarheid te leven in ideologisch verstikkende systemen.

In Zagreb was ik één van de weinigen die zich in die tijd aan de studie van de oecumenische kwesties wilden wijden. De beste professoren van deze faculteit, Josip Turčinović en Tomislav Šagi-Bunić, hebben mij wegwijs gemaakt in het labrynt van de complexe historische, nationale en religieuze verhoudingen op de Balkan. Voorbeeldige katholieke theologen ook omdat zij in de jaren zeventig en tachtig binnen de smalle marges waarin zij moesten werken en

altijd in dienst van de Kerk, openingen gemaakt hebben voor een proces van toenadering en dialoog met hun Servisch-orthodoxe collega's. Euforie rond oecumene is er op de Balkan nooit geweest. In de jaren negentig haalde de oorlog er bovendien een streep door, maar ook de oorlog kon de begonnen oecumenische toenadering niet helemaal teniet doen. Ook vandaag zijn de marges voor theologen, priesters en leken, die op de Balkan de weg van de oecumene willen gaan, smal. Maar wie niet wil blijven hangen in oude, overgeleverde en repeterende vijandbeelden en vijandschappen, is geroepen een weg te zoeken naar verandering van die verhoudingen, gericht op verzoening tussen kerkgemeenschappen, bevolkingsgroepen en culturen. Het klinkt u misschien vreemd in de oren, maar het is zo, dat ik in de context van Joegoslavië oecumenisch heb leren lezen en schrijven.

In mijn lessen aan het Sint-Janscentrum en de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk waar ik lange tijd aan kleine groepjes studenten les geef, vertel ik graag over de visie op oecumene van de Vlaamse jezuïet dr. Jos Vercruyse, die jarenlang aan de Gregoriana in Rome doceerde. Ook hij is voor mij een inspirerend voorbeeld. Zijn inleiding op de oecumenische beweging 'Pelgrims onderweg' is de vrucht van een levenslange passie. De geschiedenis van het christendom, zo betoogt hij, is geen geschiedenis van eenheid. Integendeel, het is een geschiedenis van voortschrijdende verdeeldheid. De breuk tussen Kerk en Israël is de eerste grote breuk op het lichaam van de Kerk. Er zouden in de volgende eeuwen nog meer breuken volgen. Tegen de achtergrond van die lange geschiedenis van groeiende verdeeldheid, is de oecumenische beweging iets bijzonders. Het is een contrastbeweging die zich, geïnspireerd door het appèl van Jezus op Zijn leerlingen om de eenheid te bewaren (Joh. 17,21), inzet voor de heilheid van de Kerk en voor een geloofwaardig getuigenis van christenen in deze wereld, die ook vandaag bol staat van strijd, onrecht en problemen. Ik beschouw de oecumenische beweging als een beweging voor verzoening en eenheid tussen christenen en kerken. Het is een genadegave van de Heilige Geest die wordt gedragen door vrouwen en mannen uit vele kerken en landen, die vanuit een *geesteshouding* van dialoog en gebed leven voor en werken aan verzoening en eenheid tussen kerken, mensen en culturen. En die vanuit een *evangelische grondhouding* hun leven in het kleine en in het grote verband wijden aan de dienst van gerechtigheid en vrede, of misschien beter en minder abstract geformuleerd voor een goed samenleven tussen mensen. Het doel van de oecumenische weg is helder, maar de weg daar naartoe moet nog gebaad worden. Op de weg van de oecumene zijn bij uitstek de woorden van de Spaanse dichter Antonio Machado van toepassing: 'Wandelaar, er is geen weg, de weg wordt gebaad terwijl u wandelt'.

In 1997 maakte ik een interview met kardinaal Johannes Willebrands, onze eerste voorzitter en één van de pioniers van de internationale oecumene. Het bijzondere van de oecumenische beweging, zo vertelde hij me, is er in gelegen dat de oecumenische beweging een zaak is van de hele kerk. Eerdere pogingen om de eenheid van de Kerk te herstellen waren het werk van diplomaten of bevlogen pioniers. Zulke pioniers waren er ook altijd op de Balkan zoals de markante 17^e eeuwse Kroatische priester Juraj Križanić (1618-1683) die droomde van de Unie tussen Rome en Moskou, in Moskou zijn diensten aanbood aan de Tsaar, maar het uiteindelijk met een verbanning naar Tobolsk in Siberië moest bekopen, alwaar hij grote werken schreef.

Willebrands legde mij uit dat het nieuwe van de oecumenische beweging is, dat op iedere christen een beroep gedaan wordt om vanuit zijn of haar plaats mee te werken. Oecumenisch werk is niet voorbehouden aan enkele specialisten of idealisten en evenmin alleen een zaak van de leiders van de kerken, bisschoppen en synodes. Het Tweede Vaticaans Concilie zag dat zo. In het decreet over de deelneming van de Katholieke Kerk aan de oecumenische beweging wordt dat in het zo belangrijke tweede hoofdstuk over de praktijk van de oecumenische beweging onderstreept: “De zorg voor het herstel van de eenheid gaat de gehele Kerk aan, gelovigen zowel als herders. Iedereen is daarbij naar eigen vermogen betrokken, zowel in het christelijk leven van iedere dag als bij onderzoekingen op theologisch en historisch gebied” (UR, nr. 5).

Ik kan niet beoordelen of de concilievaders zich goed gerealiseerd hebben waar het toe zou kunnen leiden toen zij de opdracht tot oecumene net als de missionaire opdracht tot een zaak van de hele Kerk maakten. Immers als je er iedereen bij betrekt, kun je reuring verwachten. Zeker in ons land is er veel reuring over oecumene geweest. Maar het was geen vergissing. In alle katholieke documenten die na het Concilie ten behoeve van de oecumenische samenwerking zijn uitgegeven (zoals de Oecumenische Directoria, de encycliek *Ut unum sint*, het Handboek voor de spirituele oecumene) worden alle katholieken aangesproken op hun betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor het herstel van de eenheid van de Kerk. Let wel *naar eigen vermogen* en *met respect* voor de ordeningen en verhoudingen die binnen de Katholieke Kerk gelden, maar zeker een zaak van de hele Kerk waartoe iedere katholiek geroepen is bij te dragen.

2. Grondervaring

Het spreekt vanzelf dat ik in dit korte bestek niet kan vertellen wat er in de afgelopen 25 jaar allemaal is gebeurd. Wie dat wil weten, kan op de website de jaarverslagen van de Vereniging doornemen. Ze geven een goed inzicht in de

manier waarop wij als Vereniging zonder ophouden en met overtuiging geijverd hebben voor een katholieke inzet voor de oecumene in ons land met informatie, vorming, advies en dienstverlening.

Toen ik bij de Sint-Willibrordvereniging begon in 1994 was er op het terrein van de oecumene al heel veel gebeurd. Het enthousiasme van het eerste uur was echter allang vervlogen. Men sprak in die jaren en de jaren daarna vaak van een oecumenische winter. Zat er nog rek in de oecumene of was onze inzet er bij voorbaat toe veroordeeld niet meer te zijn dan het op en neer te lopen in een aan twee kanten doodlopende straat?

Graag zou ik het vandaag willen uitjubelen over de mooie reis die ik de afgelopen 25 jaar gemaakt heb. Maar iets houdt me tegen en waarschijnlijk zou u me ook niet geloven. Niet dat ik geen mooie reis gemaakt heb, waarop ik veel heb ontvangen en geleerd. Maar ik kan er niet over jubelen, omdat er in onze oecumene-scene ook veel verdriet en leed zit waar je onderweg steeds weer op stuit. En daar heb ik persoonlijk last van, zo merk ik zodra ik over mijn ervaringen in de oecumene probeer te schrijven.

Het zou erg zijn als ik hier voor u de schone schijn probeer op te houden van hoe voortreffelijk het allemaal is. Dat is het lang niet altijd. Maar als ik de levens van de voorbeelden die ik genoemd heb voor de geest haal, dan is meteen duidelijk dat het ook in die levens helemaal niet ongecompliceerd, probleemloos en zonder tegenslag gegaan is.

Het gaat er om en daarom inspireren zij, dat je gegeven de omstandigheden met geloof, hoop, liefde en liefst met een opgewekt gemoed voortgaat. De vraag is dan waar je uit kunt putten? De Schrift, de viering van de Eucharistie, het gebed en de waarachtige ontmoetingen met tochtgenoten, zijn voor mij een houvast tegen hopeloosheid. In de brief aan de Romeinen schrijft Paulus: 'Ik ben ervan overtuigd dat het lijden van deze tijd in geen verhouding staat tot de luister die ons in de toekomst zal worden geopenbaard' (Rom. 8,18). Hoewel het in de Nederlandse oecumene relatief slechts om klein leed gaat, mag dit Bijbelcitaat van Paulus ook gelden voor al diegenen die volhardend op de weg van de oecumene voortgaan.

Oecumene is er in diverse smaken: het zoet van het visioen, de gemeenschappelijke hoop, de persoonlijke ontmoetingen en vriendschappen. Het zout van de geleefde broederschap en zusterschap in Christus zoals ik heb ervaren in de vriendschap met de beweging van Focolare en in kringen van de Raad van Kerken. 'Ahuno, hoe gaat het me je?', is stevast de begroeting van aboena Samoil Dogan, mijn broeder uit de Syrisch Orthodoxe Kerk. Het woord 'ahuno' (= broeder) klinkt me steeds als muziek in de oren.

Maar naast het zoet en het zout is er ook het zuur van verstoorde verhoudingen, die zich overal en altijd (hoog en laag, tussen en in kerken) kunnen voordoen en het bitter van teleurstellingen en mislukkingen die onvermijdelijk op onze weg komen.

Toen ik mijn naaste collega vroeg, welke smaak het woord oecumene bij hem oproept, was zijn spontane reactie: 'stroef'.

Even tussendoor de vraag: welke smaak komt bij u naar boven, als u denkt aan oecumene?

Zelf heb ik de afgelopen 25 jaar niet beleefd als een lange oecumenische winter. Dat beeld doet geen recht aan de ontwikkelingen. Het oecumenisch werk mag weerbarstig zijn, moeizaam vooruitgang boeken en her en der stroef verlopen, maar er is op alle niveaus (wereldwijd, landelijk en plaatselijk) een grote inzet en betrokkenheid. De kerkfamilies: orthodox, katholiek, protestant en evangelical zijn blijvend op elkaar aangewezen en met elkaar verbonden in de zelfde missie en dienst voor het Evangelie van Jezus Christus. Er worden wel degelijk stappen naar en met elkaar gezet. En dat doen we in ons land ook. Voorbeelden zijn de ondertekening van de Charta oecumenica in 2002, de gezamenlijke verklaringen over het doopsel uit 2012, de gesprekken over Eucharistie / Avondmaal en over de gemeenschappelijke visie op de Kerk. En op maatschappelijk gebied: de inzet voor een menswaardig asielbeleid zoals het kinderpardon, het aan de kaak stellen van de armoede, de inzet voor duurzame ontwikkeling en voor goede verhoudingen tussen de religies in ons land.

In het werk voor de Vereniging zijn er drie niveaus te onderscheiden: de oecumenische dialogen die de Rooms-katholieke Kerk voert met andere kerken, de samenwerking in het verband van de Raad van Kerken in Nederland en de dienstverlening aan en contacten met parochies, gemeenten en plaatselijke raden van kerken.

Om de stroefheid in de Nederlandse oecumene het hoofd te bieden, kan het helpen om de oecumenische verhoudingen in een internationaal perspectief te plaatsen. Het is onvoorstelbaar welke schatten er liggen te wachten in het rijke aanbod van teksten die in internationaal verband tot stand gekomen zijn. We hebben daar de afgelopen jaren dankbaar uit geput bij de voorbereiding van de oecumenische herdenking van de Reformatie, maar ook in het pas begonnen oecumenische gesprek over Maria en in de contacten met de Evangelicale- en Pinksterkerken. Ook de brochure *Geraakt en Gezonden* die het Rome-Reformatieberaad een paar weken geleden bij gelegenheid van Hervormingsdag en Allerheiligen heeft uitgegeven en die u zeker zou moeten lezen, is een vrucht van teksten uit de internationale oecumene.

Sinds jaar en dag is de Vereniging een steunpilaar van het werk van de Raad van Kerken in Nederland. In allerlei commissies en verbanden heb ik deelgenomen aan het werk van de Raad van Kerken. Als secretaris van de Sectie Oecumenische Actie voor de contacten met de plaatselijke raden van kerken en als secretaris en voorzitter van de Projectgroep die de Gebedsweek voor de Eenheid in Nederland promoot. De Raad van Kerken, landelijk, provinciaal en plaatselijk is bij uitstek het forum ter bevordering van de verbondenheid en samenwerking tussen de Kerken in Nederland. We mogen er trots op zijn dat Rooms-katholieke Kerk vanaf het ontstaan in 1968 lid is van de Raad van Kerken en dat rooms-katholieken er steeds veel aan hebben bijgedragen en aan bijdragen.

De Vereniging is geen academische instelling en evenmin een ambtelijk bureau voor oecumenische betrekkingen. Tot onze opdracht hoort ook het bevorderen van de oecumenische samenwerking vanuit de parochie. Dat is niet eenvoudig. Op het grondvlak heeft de oecumenische beweging veel dutsen opgelopen. Aan de ene kant is er frustratie over wat niet kan en aan de andere kant onverschilligheid en onbekendheid. Dat mogen we niet verwaarlozen, omdat het hart van de Kerk klopt in parochies en gemeenten. Het is gemakkelijker om het over een theologische kwestie, oecumenische relaties ver weg of op hoog niveau te hebben, dan over de oecumenische samenwerking in de eigen plaats. Maar als de oecumenische beweging niet leidt tot geleefde gemeenschap van christenen, al is het in een zekere gebrokenheid, dan blijft ze steriel. Daarom blijft de plaatselijke oecumene een belangrijke graadmeter van de vitaliteit van de oecumenische beweging.

3. Een gedeelde roeping

Het bijzondere in de lange geschiedenis van onze Vereniging is dat velen zich voor het werk voor de eenheid hebben ingezet. Ieder op zijn of haar wijze, naar eer en geweten en uit overtuiging. Op mijn manier, met mijn talenten (en gebreken) heb ik daar een hoofdstuk aan toegevoegd.

Bij de vereniging heb ik vijf voorzitters meegemaakt en samengewerkt met enkele ervaren collega's. Om onze gedeelde roeping te onderstrepen vertel ik graag wat ik van hen heb ontvangen en geleerd. En ik hoop dat u, katholiek, orthodox, protestant, of pinksterchristen zich in deze gezamenlijke roeping herkent.

Dr. Ton van Eijk was voorzitter van de Sint-Willibrordvereniging toen ik in dienst kwam. Hij leidde de Vereniging in een spannende tijd. Hij heeft mij laten zien hoe je de spanning tussen *de trouw aan de Kerk én de verbondenheid met de oecumenische beweging* vruchtbaar kunt maken. Dankzij hem zijn er

Nederlandse vertalingen gekomen van belangrijke teksten zoals het boek 'Een rijke oogst' van kardinaal Walter Kasper en de tekst van Faith and Order 'De Kerk – op weg naar een gemeenschappelijke visie'.

Dr. Ad Brants was de eerste voorzitter van de Katholieke Vereniging voor Oecumene die in 2001 uit de samenvoeging van de Sint-Willibrordvereniging en de stichting Aktie en Ontmoeting Oosterse Kerken ontstond. In de oecumenische beweging staat de ontmoeting met de ander centraal. In de samenwerking met Ad Brants heb ik leren zien wat het inhoudt om *het anders-zijn van de ander ook in het anders-zijn te respecteren*. Bij al ons zoeken en werken voor eenheid, is dat een voorwaarde, zowel in de persoonlijke contacten als in de interkerkelijke verhoudingen.

Gedurende een korte periode was dr. Jan Peters sj. waarnemend voorzitter. Jan Peters vertegenwoordigt in het bestuur de lijn van het Apostolaat voor de Oosterse Kerken waarvan hij de laatste voorzitter was. Een talent van jezuïeten, en ook van Jan Peters, is om in stormachtige tijden de rust te bewaren, *goed te onderscheiden* en gestaag door te gaan. Daar heb ik mijn voordeel mee gedaan, want dit is een werk van lange adem.

Pastoor Henk van Doorn staat in Utrecht bij menigeen bekend als Mr. Oecumene. Als geen ander heeft hij tijdens zijn voorzitterschap in het aartsbisdom Utrecht uitgedragen dat *katholiek en oecumenisch* wezenlijk bij elkaar horen. Ook was hij de beste pleitbezorger van het werk van de Vereniging bij priesters en pastoraal werkenden.

Prof. Marcel Sarot, onze huidige voorzitter, heeft als decaan van de Faculteit Katholieke Theologie de Vereniging weer meer aansluiting laten vinden bij de theologische faculteit. De Vereniging opereert op het snijvlak van de theologie en de kerkelijke praktijk. Zelf weet Marcel Sarot die werelden uitstekend met elkaar te verbinden en dat is voor de toekomst van de theologie, de Kerk, de oecumene en de samenleving van levensbelang.

Van de collega's met wie ik heb gewerkt wil ik er drie noemen en in hen dank ik alle collega's met wie ik heb samengewerkt.

Anneke Lagerweij was mijn eerste collega bij de Sint-Willibrordvereniging. In die eerste jaren heb ik mede dankzij haar de gevoeligheden leren kennen van de praktische oecumene in ons land. Met name in oecumenische gemeenschappen spande het erom. Er is aan oecumene geleden. In onderling respect en vriendschap kan dat worden gedeeld.

Mirella van Herp is zo'n vijftien jaar de secretaresse van het bureau en vervult op de achtergrond belangrijke administratieve taken. In onze kleine organisatie

is het belangrijk dat de onderlinge verhoudingen goed zijn. Daar draagt Mirella veel aan bij.

Leo van Leijssen is al vele jaren mijn naaste collega. We kennen elkaar al sinds onze studie in Nijmegen. Leo is voor velen en ook voor mij een vraagbaak op het terrein van de Oosterse theologie, liturgie en spiritualiteit. Het is mooi dat wij – komende uit de twee tradities van de Vereniging – dit werk de afgelopen twintig jaar samen hebben kunnen doen.

Mijn verhaal wil ik besluiten met het uitspreken van enkele wensen:

Ik hoop dat de Katholieke Kerk in ons land een open oog en oor blijft houden voor de samenwerking en uitwisseling met andere kerken vanuit het verlangen naar het herstel van de eenheid van de Kerk. En vooral dat er in bisdommen en parochies ontspannen en enthousiast aan oecumenische relaties gewerkt wordt. De Katholieke Kerk heeft samen met andere kerkgenootschappen in de Nederlandse seculiere samenleving een belangrijke missie te vervullen. Er is vandaag moed nodig om in ons land Kerk te zijn. Daar moeten en kunnen we elkaar in steunen. Er zijn nu eenmaal verschillende denkvormen en verschillende vormen van kerk-zijn. Het is veel beter deze met elkaar in gesprek te brengen dan ze tegenover elkaar te plaatsen of erger nog tegen elkaar uit te spelen. We mogen onszelf als christen niet in een eigen ruimte opsluiten, maar moeten meer dan ooit aan anderen buiten ons eigen kringetje laten zien dat het Evangelie een levenskracht is, die gemeenschap sticht en die vreugde en hoop brengt op elke plaats en in elke levenssituatie.

Voorts hoop ik dat het project van de Vereniging 'Katholieke Kerk als partner in dialoog' van de grond komt. Onze samenleving verruwt en staat bol van nieuwe tegenstellingen en onvrede. Er wordt constant gedebatteerd. Maar een debat is nog lang geen dialoog. De Katholieke Kerk heeft geweldige teksten over de dialoog uitgegeven. Maar we zijn er zelf vaak niet zo goed in. Met dit project willen we handreikingen bieden om te oefenen in dialoog in de Kerk, in de oecumenische relaties en in de samenleving. Hopelijk kunnen we er zo ook aan bijdragen dat de stem van de Kerk in onze samenleving beter wordt gehoord. Wat dat betreft mag het van mij een toon hoger.

Wat de toekomst betreft twijfel ik er niet aan dat steeds weer nieuwe mensen zich laten raken door de oecumenische opdracht. Maar zullen zij de mogelijkheid krijgen zich hierin te ontwikkelen? Laten we hopen van wel. Want het is boeiend, kostbaar en waardevol! Zeker vandaag! Zo meteen, na het vioolspel van Mijnke van der Drift, zullen we drie verhalen horen over roeping en passie. Rick de Vries deed bij de Vereniging een onderzoeksstage naar de doorwerking van de encycliek van paus Franciscus *Laudato Si'* in de

Nederlandse politiek en samenleving. Fokke Wouda is als onderzoeker van de TST bezig met een promotieonderzoek naar oecumenische gemeenschappen en de viering van de Eucharistie en ds. Christien Crouwel begon bijna een jaar geleden als algemeen secretaris van de Raad van Kerken. Ik ben heel blij dat zij vandaag iets willen vertellen over wat hén beweegt.

4. Dankwoord

Graag spreek ik tenslotte een woord van dank uit:

Aan het bestuur dat mij alle ruimte heeft gegeven om mijn taken voor de Vereniging uit te oefenen en me daarin te blijven ontwikkelen.

Ik dank in het bijzonder de leden, de donateurs, ordes en congregaties en de fondsen voor de financiële ondersteuning van de Vereniging. Het zou mooi zijn als er toch weer mogelijkheden gevonden worden om binnenkort een paar jonge mensen voor dit werk in dienst te nemen.

Ik dank mijn vrouw, Daria, die als geen ander weet, hoe dit werk mij bezig houdt, weleens meer dan haar lief is. Maar die me op mooie en moeilijke momenten altijd steunt en de ruimte geeft om het voort te zetten.

Ik dank, tenslotte, allen met wie ik langer of korter geleden een stukje op dezelfde weg gewandeld heb. Het is nog niet klaar, er ligt een weg voor ons die nog gebaad moet worden. *In Dei Nomine Feliciter!*